ЗАВИСНЕ РЕЧЕНИЦЕ

Погледај подвучене делове реченице и упореди их:

Јуче нисмо играли тенис <u>због кише</u>.

Јуче нисмо играли тенис <u>јер је падала киша</u>.

Видели смо да зависне реченице – као и речи или синтагме – могу имати функцију прилошке одредбе, објекта реченице, субјекта...

Има више врста зависних реченица. Најважније су: **изричне**, **односне**, **зависно-упитне**, **месне**, **временске**, **поредбене**, **узрочне**, **последичне**, **намерне**, **условне** и **допусне**.

ИЗРИЧНЕ РЕЧЕНИЦЕ

Погледај зависну реченицу: Марко ми је рекао <u>да данас немамо историју</u>.

а) Заокружи предикат у реченици *Марко ми је рекао*.

б) Какво значење има глагол који си заокружио/ла? _____

Зависне реченице у којима се изриче садржај глагола **говорења**, **мишљења**, **осећања** или **опажања** називају се изричне реченице.

Сада упореди реченице:

Марко ми је рекао <u>истину</u>.

Марко ми је рекао <u>да данас немамо историју</u>.

а) Да ли је глагол *рећи* прелазни? _____

б) Како је објекат исказан у првој реченици, а како у другој? _____

_____

Изричне реченице су најчешће **допуна глаголима** то јест најчешће имају функцију **правог објекта**. Добијају се на питање ШТА? На пример: *Шта ми је Марко рекао*?

Ти глаголи су: рећи, казати, саопштити, причати, питати, мислити, веровати, видети, гледати, чути, желети...[1]

Изричне реченице могу имати и функцију **субјекта**. То се дешава кад је реченица **безлична**:

Причало се <u>много</u>. (допуна је реч, адверб)

Причало се <u>нешто о музици</u>. (допуна је објекатска синтагма)

Причало се <u>да ће Пера постати амбасадор</u>. (допуна је **изрична реченица**)

→ Да ће постати амбасадор се причало. = То се причало.

↓ ↓ ↓ ↓

субјекат предикат субјекат предикат

У изричне реченице спада и **индиректни говор**:

Пера је рекао Мари да ће каснити на ручак. (= Пера је рекао Мари: „Каснићу на ручак.“)

Погледај следеће реченице.

Обавештавамо вас да се концерт отказује.

Мој друг Михаило мисли да треба уписати медицински факултет.

Чули смо како славуј у даљини пева.

Везник који се најчешће користи у изричним реченицама је **да**, а ређе **како**.

[1] Најчешћи глаголи **говорења** у српском језику су: рећи, казати, причати, одговорити (у свакодневном говору); поменути, пренети, поручити, истаћи, навести, изјавити, подвући, нагласити (у научном и службеном дискурсу). Најчешћи глаголи **мишљења** су: мислити, размишљати, схватати, разумети, сматрати, тврдити, претпостављати, допуштати. Најчешћи глаголи **осећања** су: осећати, слутити, бојати се, плашити се, страховати, радовати се... Због тога што се знање у прошлости идентификовало са чулним опажањем, глаголи **опажања** <u>видети</u> и <u>чути</u> понекад имају у српском језику значење какво има глагол <u>знати</u> (уп. Чујем да си дошла. = Сазнао сам да си дошла.). Понекад се у изричним реченицама користе и **модални** глаголи попут: желети, одлучити, захтевати, молити, предлагати, намеравати. Данас постоје и **декомпоновани предикати** то јест синтагме које се користе уместо глагола у изричним реченицама. Тако често кажемо <u>износити тврдњу</u> уместо тврдити, <u>водити разговор</u> уместо разговарати, <u>дати изјаву</u> уместо изјавити, <u>следити мишљење</u> или <u>заузимати став</u> уместо мислити, сматрати....

ЗАВИСНО-УПИТНЕ РЕЧЕНИЦЕ

Ове реченице су **подврста изричних**.

Одговори на питања испод реченице:

Ана је питала Милоша да ли сутра имају час математике.

а) Који упитни израз се налази на почетку зависне реченице? _____

б) Кад пребациш ту реченицу у директни говор, да ли ћеш на крају ставити тачку или упитник?

_____

Зависно-упитне реченице су, у ствари, **упитне реченице у индиректном говору**:

Реците нам колико још има до краја утакмице.

Упитао сам га зашто је тако брзо отишао.

Питали су нас где станујемо.

Можеш ли зависно-упитне реченице заменити заменицом „нешто“ у акузативу? Ако можеш, те реченице имају функцију **правог објекта**. Добијају се на питање ШТА?

Ја	ћу питати продавца	да ли има лизалице.
↓	↓	↓
С	П (глаголска синтагма)	О (клауза)

Ја	ћу питати продавца	нешто.
↓	↓	↓
С	П (глаголска синтагма)	Дир. обј.

У оваквим зависним реченицама имамо мање-више све упитне речи: **ко**, **шта**, **где**, **кад**, **куда**, **како**, **зашто**, **да ли**, **је ли**, **ли**.

Те упитне речи долазе после глагола „питати (се)“ и сличних, или после **глагола говорења** (нарочито у **одричном** облику):

Ниси ми рекла како је било код козметичара.

Нико не зна зашто се клима мења.